

NYÍREGYHÁZI EGYETEM
NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZET
UKRÁN NYELV ÉS KULTÚRA INTÉZETI TANSZÉK

НІРЕДЬГАЗЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І КУЛЬТУРИ

Ukrainisztika Magyarországon és határon túlon

A 2018. október 11-12-én megrendezett
nemzetközi tudományos fórum előadásainak anyagai

Україністика в Угорщині та поза її межами

Матеріали міжнародного наукового форуму
11-12 жовтня 2018 року

«RIK-U» Kiadó
Nyíregyháza / Ниредьгаза
2019

УДК 811.161.2:811.511.141]-042.75+821.161.2:821.511.141]-042.75
У-45

Ukrainisztika Magyarországon és határon túl címmel 2018. október 11-12-én Nyíregyházi Egyetemen megrendezett nemzetközi tudományos fórum előadásainak anyagai

Україністика в Угорщині та поза її межами. Матеріали міжнародного наукового форуму 11-12 жовтня 2018 року, Ніредьгазький університет

Szerkesztők:

Balla Evelina – Bárány Erzsébet – Csonka Tetyána –
Gazdag Vilmos – Stefuca Viktória

Редактори:

Евеліна Балла – Єлизавета Барань – Тетяна Чонка –
Вільмош Газдаг – Вікторія Штефуца

A kötet a Csepeli Ukrán Önkormányzat és az Ukrán Nemzetiségi
Egyesület támogatásával készült

ISBN 978-617-7692-63-7

© A szerzők, 2019
© A szerkesztők, 2019
© «RIK-U» Kiadó, 2019

TARTALOMJEGYZÉK

NYELVTUDOMÁNY / МОВОЗНАВСТВО

Áhi István: Népnyelvi glosszák a 19. századi kárpátaljai periodikában	11
Ірина Багмут: Зауваги до використання дієслівного виду в майбутньому часі.....	21
Вероніка Баньої: Відображення українсько-угорської мовної взаємодії в закарпатській мікротопонімії басейну річки Ужа	29
Єлизавета Барань: З історії лінгвоукраїністики в Угорщині (діяльність Еміля Балецького та Шандора Моканя)	37
Gazdag Vilmos: Ukrán kölcsönszavak a kárpátaljai magyar nyelvhasználati színtereken.....	47
Zékány Krisztina: Magyar-szláv kapcsolatok a földrajzi nevek tükrében ungvári és környékbeli nevek alapján	55
Kiss Kálmán: XIX. századi orosz nyelvkönyveink egy sajátos csoportjáról.....	63
Юлія Макарець: До питання про національний критерій в унормуванні сучасної української літературної мови	71
Ольга Пискач: Угорські запозичення в обрядовій лексиці закарпатського говору	81
Іван Сабадош: Стан і перспективи дослідження ботанічної лексики української мови.....	87
Олеся Сулима: До питання категорійної семантики дієслова	97
Sebestyén Zsolt: A beregi, kenézi alapítású falvak névadásáról.....	105
Володимир Шевченко: Державна мова та її фахова термінологічна культура як генетичний ідентифікатор нації і держави.....	115
Вікторія Штефуца: Урядові назви в українсько-молдавських грамотах XIV-XV століття.....	123

IRODALOMTUDOMÁNY / ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Евеліна Балла: Новели Миколи Вінграновського «Наш батько» і «Скриня» в перекладі угорською мовою.....	135
--	-----

Валентина Барчан: Поетика психологізму новели «Загублені діти» Юрія Станинця	143
Мар'яна Вотьканич: Синтез мистецтв у ліриці Ірини Жиленко (збірка «Автопортрет у червоному»).....	151
Марія Козак: Мотив античності в поезії Святослава Гординського (цикл «Римські ямби»).....	157
Олександр Кордонець: Трагізм дитячої долі на війні у новелах «Діточа пригода» Василя Стефаника та «Двоє дітей» Богдана Лепкого	163
Оксана Талабірчук: Художня творчість Сергія Степи («... не є тепер, а лиш те, що було і буде»).....	171
Оксана Тиховська: Психологічний аспект образу Мавки в українській міфології.....	181

AZ UKRÁN NYELV ÉS IRODALOM OKTATÁSÁNAK MÓDSZERTANA / МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ЄВА БОРИСОВА: Сучасний стан викладання української мови в закладах загальної середньої освіти з угорською мовою навчання на Закарпатті (практичний аспект).....	191
ТЕТЯНА ВАЙДИЧ: Нестандартні підходи до вивчення практичного курсу української мови у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II	199
КАТЕРИНА ЛАВЕР: Навчально-методичне забезпечення викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах з угорською мовою навчання.....	205
АНДРЕЯ ПЕВСЕ: Сучасний стан викладання української мови в школах Закарпаття з мовами національних меншин	213
ТЕТЯНА ЧОНКА: Практичні рекомендації щодо викладання синтаксису в загальноосвітніх школах.....	219
ТЕТЯНА ЧОНКА: Шляхи підвищення рівня знань літератури в сучасній школі: застосування компаративного методу навчання під час підготовки до ЗНО.....	227

З ІСТОРИЇ ЛІНГВОУКРАЇНІСТИКИ В УГОРЩИНІ (ДІЯЛЬНІСТЬ ЕМІЛЯ БАЛЕЦЬКОГО ТА ШАНДОРА МОКАНЯ)

FROM THE HISTORY OF THE UKRAINIAN LINGUISTIC IN HUNGARY
(BASED ON THE SCIENTIFIC ACTIVITY OF EMIL BALECZKY
AND SÁNDOR MOKÁNY)

ЄЛИЗАВЕТА БАРАНЬ

barany.ertzsebet75@gmail.com

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Ніредьгазький університет

Abstract: Emil Balczyk and Sándor Mokány are well-known Hungarian linguists and slavists, in particular Ukrainian slavists. They are immigrants from Transcarpathia and spent most of their lives outside their native land. The article aims to present their achievements, in particular in the field of Ukrainian dialectology in Transcarpathia and the investigation of Ukrainian-Hungarian interlingual contacts.

Keywords: Emil Balczyk, Sándor Mokány, Transcarpathian Ukrainian dialectology, Ukrainian-Hungarian interlingual contacts.

Еміль Балецький та Шандор Мокань – відомі угорські мовознавці-славісти. Дитинство та юні роки провели на Закарпатті, пізніше доля завела їх у різні куточки світу: Балецького – до Праги, відтак Будапешта, Моканя – до Тарту, відтак Будапешта, Братислави, Праги та Сегеда. Проживаючи за межами рідного краю, обоє підтримували стосунки із закарпатськими науковцями, були добре обізнані з результатами найновіших наукових розвідок у галузі українського мовознавства, зокрема діалектології. Основою їхніх наукових зацікавлень була закарпатська українська діалектологія, проблеми українсько-угорських міжмовних контактів.

Еміль Балецький (псевдонім *Е. Латорчанин*, *О. Віщак*, криптонім *Е. А.*) є однією із найбільш помітних особистостей в історії угорської україністики ХХ століття. Серед основних його наукових зацікавлень – закарпатська діалектологія та історична лексикологія української мови. В Енциклопедії української мови зазначено: «Балецький Еміль Дмитрович – український і угорський мовознавець» (Чучка 2004: 42), а в Енциклопедії Підкарпатської Русі (Капраль 2001: 81) читаємо таке: «Емелян Балецький – поет, лінгвіст, педагог»¹.

¹детальніше про життєвий і творчий шлях, наукову діяльність та бібліографію праць див. привітання та некрологи І. Х. Товта, М. Петера, Л. Хадровича, А. Золтана, М. Капрала <https://sites.google.com/site/baltoslavica/balczykemil> – 06.03.2019.

ЕЛИЗАВЕТА БАРАНЬ

Народився 21 лютого 1919 року в селі Гукливий (уг. *Hukliva*, офіційно з 1904 року *Zúgó*) на північній окраїні колишнього комітату Берег (зараз Воловецький район Закарпатської області України) в сім'ї залізничника. Незабаром родина переїхала до села Чинадієво (уг. *Beregszentmiklós*) поблизу міста Мукачева. У чинадіївській школі формувався світогляд молодого Балецького, саме тут він почав писати вірші, наслідуючи русофільські традиції того часу. Завдяки науковим пошукам Михаїла Капраля стало відомо про літературну творчість молодого Балецького (Капраль 2001: 28–40). Із нагоди 25-ї річниці смерті Еміля Балецького з ініціативи його учня Андраша Золтана та дослідника Михаїла Капраля були зібрані в одне видання плоди літературної діяльності мовознавця: вірші, оповідання, художні переклади, фольклорні записи, а також статті з історії та із проблем слов'янських літератур. Це той ужинок, який з'являвся на сторінках підкарпатських газет і журналів між 1935 та 1943 роками, та твори із єдиної прижиттєвої збірки віршів (Балецький 1936) під назвою «Литературное наследие» (Балецький 2007)².

1929 року Еміль Балецький вступив до Мукачівської російськомовної гімназії, по закінченні якої в 1937 році став студентом Карлового університету в Празі³, де протягом навчального року слухав лекції М. Вейнгарта, Й. Горака, Е. А. Ляцького. 1938 року частина території Підкарпаття, а в березні 1939 року увесь цей край знову ввійшов до складу Угорщини, що, ймовірно, і стало причиною того, що в 1939 році Балецький перевівся до Будапештського університету, який закінчив у 1943 році. Зв'язок із батьківщиною підтримував і надалі: із 1939 року активно співпрацював з виданнями А. Бродія «Русская правда» і «Русское слово»; у 1940 році його обрано заступником голови «Спілки угро-руських письменників», а з 1941 року став редактором літературної частини ужгородської газети «Карпаторускій голос». Університетський період значно вплинув на формування світогляду студента – «на початку 40-х років він змінює своє переконання – переходить у табір русинофілів, стає в ряди місцевої інтелігенції, яка свідомо формує всі умови для функціонування русинської нації в Угорській державі, вирішує проблеми, пов'язані з мовними питаннями, проблемами школи» (Капраль 2000: 371). У цей час багато молодих поетів-русофілів, які навчалися у Будапешті, під впливом Е. Балецького переходять до табору русинофілів (детальніше про це див. Ташкович 2009: 252–253). Цей період став завершальним у літературній діяльності Балецького – відтак він починає активно займатися мовознавчими питаннями, обґрунтовує необхідність використовувати

²матеріал доповнено Барань-Комари 2009: 318–326.

³ З 1931 року у Празі виходила газета «Дневникъ» як орган місцевої російської діаспори під редакцією Володимира Колесникова. З 1935 року редакцію часопису перебрав С. Анталовський, залучивши до редакції найактивніших представників русофільського студентства, серед інших і Еміля Балецького (Куцов 2016: 15–16).

З ІСТОРІЇ ЛІНГВОУКРАЇНІСТИКИ В УГОРЩИНІ

місцеві говори у формуванні русинської літературної мови, закликає інтелігенцію вживати народну мову, «бо нынѣ уже не есть чого стыдатися свого народного языка..., народный языкъ все буде истновати» (Балецкий 2007: 157–158). Активні контакти з редактором журналу «Літературна Недѣля» Іваном Гарайдою спонукали студента Будапештського університету друкувати русинською мовою результати розвідок про рідні йому говірки в цьому журналі між 1942 та 1943 роками. Окрім цього, мовознавчі статті з'явилися і на сторінках журналу «Зоря». «Русинський період» між 1942 та 1943 роками умовно відносимо до першого етапу наукової діяльності Еміля Балецького⁴.

Другий етап наукової діяльності ученого пов'язаний із Будапештським університетом, де в 1951 році Еміль Балецький був призначений завідувачем кафедри російської мови в Інституті іноземних мов, і одночасно доцентом Російського Інституту при університеті З кінця 1952 року він став завідувачем кафедри російської мови Інституту ім. Леніна, а з 1965 року до останніх днів керував кафедрою російської мови історико-філологічного факультету Будапештського університету. Із 1955 року, часу виходу журналу Угорської академії наук *Studia Slavica*, Е. Балецький став одним із його редакторів. З часу виходу (1978 рік) редагував журнал *Studia Russica*. Основу його наукових зацікавленостей і надалі становила діалектологія – рідні йому закарпатські говірки⁵. На сторінках журналів *Studia Slavica* і *Studia Russica* друкував результати своїх розвідок російською мовою⁶.

У сфері діалектології дослідник вивчав й українські говори Угорщини. Із щоденникових записів відомо, що Балецький мав на меті створити словник української говірки села Комлошка⁷, проте завершити цю роботу йому не вдалося. Однак про діалектизми у мовленні комлошівців вийшли друком кілька статей (Балецкий 1956¹: 345–363, карта: 364; він же 1980: 97–138)⁸. Цінним є дослідження мови єдиного україномовного села Угорщини, мешканці якого у час проведення діалектологічної розвідки розмовляли переважно рідною мовою. На основі зібраного діалектологічного матеріалу Еміль Балецький виявив вплив угорської мови на лексику українських говорів села Комлошка в Угорщині (Балецкий 1958¹: 23–46). Оскільки говірка села є українським острівцем на

⁴ Аналіз статей першого етапу наукової діяльності частково виконано в статті Барань 2019: 466–474.

⁵ Працюючи з рукописним матеріалом свого наставника, Гейза Вернке зауважив, що Еміль Балецький був добре обізнаний із закарпатськими говірками, глибоко і ретельно вивчав їх (Вернке 1983: 27–29).

⁶ Зібрано бібліографію праць другого етапу наукової діяльності, який нараховує одинадцять позицій та проаналізовано в статті Барань 2019¹.

⁷ Комлошка (уг. Komlóskya) – село у північно-східній частині Боршод-Абауй-Земплінського комітату на відстані 10 км від міста Шарошпатак.

⁸ Аналіз праць виконано в статті Барань 2014: 16–23.

угорській території, то, звичайно, зрозуміло, що особливістю її є те, що низка мовних явищ сформувалася під впливом угорської мови. Це відобразилося в першу чергу на звуковому складі, синтаксисі, але головним чином – на лексиці мови. Дослідник виявив лексичний корпус гунгаризмів, який налічує 372 одиниці, указавши шляхи їх проникнення до комлошівської говірки. Балецький зауважив, що більшу частину угорських слів мешканці запозичили після того, як переселилися на територію їх сучасного проживання, однак дані писемних пам'яток XVII–XVIII століття, створених на території сучасного Закарпаття, та дані західноукраїнської діалектології свідчать про те, що предки комлошівців частину гунгаризмів принесли з собою із Західної України (там же, 24).

У центрі наукових зацікавлень Еміля Балецького, окрім синхронної та діахронної закарпатської української діалектології, було і вивчення лексики української мови та її історії. У трьох статтях науковця (в одній у співавторстві) досліджено пам'ятки української мови, в інших порушено проблеми етимології угорських запозичень в українській мові⁹. Проаналізувавши мову пам'ятки української ділової мови XVII століття, який складається з шістнадцяти рядків, Е. Балецький визначив, що вона відноситься до ділового стилю української мови, однак має риси західнослов'янських мов (що належить почасти до специфіки мови українських ділових грамот) та елементи лемківських говірок (Балецький 1956²: 373–381). Він виконав детальний аналіз рукописної пам'ятки кінця XVII–початку XVIII століття, яку назвав *Егерським рукописним ірмологіоном*, визначив його місце серед українських пам'яток цього періоду (Балецький 1958²: 293–323). Це дає можливість сучасним науковцям розглядати в цьому контексті історію заселення Закарпаття, а також зміну меж української мовної території. Продовжуючи вивчення писемних пам'яток, Балецький у співавторстві з угорським істориком Й. Перені виконав детальний аналіз однієї з невідомих закарпатських грамот XVII ст., а саме *грамоти Софії Баторі* 1674 року (Балецький–Перені 1959: 75–104), яка колись зберігалася в архіві уніатського монастиря в Марія-Повчі в Угорщині.

Наукові розвідки Еміля Балецького свідчать про високий професіоналізм автора, його глибоку обізнаність у сфері синхронної та діахронної діалектології. Любов до рідних закарпатських говорів та історії української мови надихнула дослідника до ретельного їх вивчення, а також до представлення результатів своїх розвідок широкій публіці славістів.

Шандор Мокань – український та угорський мовознавець, діалектолог, етимолог, дослідник угорсько-слов'янських та угорсько-українських міжмовних контактів. Своєю науковою діяльністю збагатив українське та угорське мовознавство, вніс неабиякий вклад у розвиток угорської україністики, досліджуючи етимологію окремих слів, ознайомлював наукові кола із новими даними про ранні мовні зв'язки слов'ян з

⁹ Аналіз цих праць виконано Барань 2018: 150–161.

З ІСТОРІЇ ЛІНГВОУКРАЇНІСТИКИ В УГОРЩИНІ

угорцями, результатами своїх діалектологічних розвідок інформував фахівців-діалектологів про лексичний склад та фонетичні особливості мараморошських українських говорів, про їх зв'язок із сусідніми слов'янськими та неслов'янськими говорами. Своєю освітницькою діяльністю сприяв популяризації угорської мови в колі носіїв східнослов'янських та балтійських мов. Більшу частину свого життя Шандор Мокань провів за межами рідного краю, проте добрі стосунки з українськими мовознавцями підтримував до останніх днів, інформував угорських лінгвістів про найновіші досягнення в галузі українського мовознавства. Назви декількох праць науковця ввійшли до бібліографічного покажчика *Закарпатський діалект* (Сабадош-Миголинець-Пискач 2009: 74–75).

Шандор Мокань народився в невеликому містечку Тячеві (тепер – частина Закарпатської області України) 10 червня 1932 року (тоді ця територія входила до складу Чехословаччини). Коли він розпочав навчання у Хустській гімназії, то рідний край знову був частиною Угорщини, однак недовго, до 1944 року, коли територію приєднано до Радянського Союзу. Після закінчення школи Шандор Мокань вступив до Ужгородського державного університету, де в 1954 році здобув диплом українського філолога, викладача української мови та літератури. У 1956 році став аспірантом Тартуського університету в Естонії, де на той час функціонувала кафедра фіно-угорської філології (в Ужгородському університеті навчатися на угорській філології стало можливим лише з 1963 року). Дисертацію на тему *Венгерские заимствования в мараморошском украинском диалекте Закарпатской области* захистив у 1966 році під керівництвом професора Тартуського університету Пауля Арісте. У 1959 році Шандор Мокань був запрошений викладачем угорської мови в Ленінградський університет, де в 1971 році отримав звання доцента. Перші наукові статті з'явилися друком на початку 60-х років минулого століття і були присвячені проблемі українсько-угорських міждіалектних контактів, а саме впливу угорської мови на лексику українського мараморошського укаючого говору на Закарпатті (Мокань 1961, 1962²), історії українського населення на території поширення мараморошського діалекту (Мокань 1965²). В окремих працях висвітлено погляди автора, подекуди критичні, на роботи попередніх дослідників українсько-угорських міжмовних контактів, а саме Ласло Чопея (Мокань 1969а) та Олександра Бонкала (Мокань 1965¹).

У 1977 році Шандор Мокань разом із дружиною переїхав до Угорщини. Влаштувався на кафедрі угорської філології Сегедського університету науковим співробітником, а з 1980 року став доцентом. Викладацьку діяльність у Сегедському університеті час від часу переривав: із 1982 по 1989 рік був запрошений в Братиславу в університет ім. Коменського, з 1989 по 1991 рік був доцентом кафедри славістики Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, а з 1993 по 1995 рік працював у Карловому університеті в Празі. Вийшовши на пенсію в 1997

році, продовжував наукову діяльність, зосереджуючись переважно на проблемах угорського мовознавства.

За роки викладацької діяльності в Ленінградському й Тартуському університетах Шандор Мокань неодноразово звертався до проблем етимології гунґаризмів у закарпатських мараморошських говорах (Мокань 1969², 1970, 1971), а також у слов'янських мовах (Мокань 1972¹). Однак не залишав поза увагою й такі угорські слова, походження яких встановлював з урахуванням лексики українських говорів як можливого джерела угорського слова (Мокань 1972²). Пізніше автор знову звертався до пояснення етимології діалектних слів, серед них і гунґаризмів (Мокань 2005). За обсягом це невеликі статті, але глибиною дослідження та новизною досягнутих результатів вони дають відповідь на безліч спірних питань. Варто наголосити, що Шандор Мокань був не тільки етимологом, а й досвідченим фонетиком. На противагу мовознавцям-попередникам, гунґаризми, наявні в закарпатських українських говорах, він виводить із діалектних форм мови-джерела, залишаючи поза увагою зіставлення з літературним відповідником. Як доказ наводить безліч прикладів, у фонетичній будові яких відображені угорські діалектні видозміни (Мокань 1973). Ці праці важливі і для вивчення історичної діалектології угорської мови та історії угорської мови взагалі. Без перебільшення можемо твердити, що Шандор Мокань найдетальніше і найретельніше представив фонетичні особливості угорських запозичень в українських укаючих говорах Тячівського району Закарпатської області, указав морфологічні особливості цих слів, подав приклади у фонетичній транскрипції (Мокань 1962¹). В іншій статті автор знайомить читачів з тематичними групами угорських запозичень у згадуваних говорах, указуючи на час проникнення слів в аналізовані ним говори. Приклади, об'єднані в двадцяти шести тематичних групах, автор подає у фонетичній транскрипції, що підвищує цінність проведених ним діалектологічних розвідок (Мокань 1977). В окремій статті дослідника подаються деякі доповнення та уточнення до досліджень фонетичних особливостей гунґаризмів в українських писемних пам'ятках, виконаних Ласло Деже (Мокань 1974). На думку Шандора Моканя, при розгляді угорських запозичень в українських писемних пам'ятках Закарпаття необхідно врахувати, крім впливу угорської літературної мови кінця XVII – початку XVIII століття, можливість впливу і угорського правопису часу створення пам'ятки (там же, 185).

Окремі розділи дисертації були опубліковані (здебільшого в скороченій формі) у мовознавчих журналах (переважно це *Ученые записки Ленинградского государственного университета, Советское финно-угроведение*)¹⁰. На жаль, величезне за обсягом і важливе за глибиною дисертаційне дослідження до сьогодні залишається в рукописі і зберігається по одному примірнику в бібліотеці Тартуського університету

¹⁰ Аналіз автореферату дисертації представлено у статті Барань 2012: 43–53.

З ІСТОРІЇ ЛІНГВОУКРАЇНІСТИКИ В УГОРЩИНІ

та в Академічній бібліотеці в Будапешті. Для дисертації Шандора Моканя *Венгерские заимствования в мараморошском украинском диалекте Закарпатской области* [Угорські запозичення в мараморошських українських говорах Закарпатської області] (Мокань 1966) характерна новизна без наявності попередніх ґрунтовних досліджень. Тому автора можемо вважати основоположником всебічного дослідження гунґаризмів не лише в мараморошських, а й в інших українських говорах. Навіть обсяг роботи незвичний – близько п'ятсот друкованих аркушів.

Матеріалом для дисертації послужили угорські запозичення, зібрані автором в 1957–1960 роках безпосередньо на території поширення мараморошського говору в тридцяти чотирьох населених пунктах. Угорські відповідники запозичених слів були перевірені ним шляхом опитування в наступних населених пунктах: Тячево, Вишково і Чорнотисово. У другій частині вступу автор подає інформацію про ранню історію українського населення на території сучасного поширення мараморошського говору для того, щоб пояснити причини виникнення контактів між угорською мовою та мараморошським українським говором. Автор робить висновок, що слов'яни, предки українців, переселилися на цю територію у середині чи в кінці XIV століття.

Дисертація Шандора Моканя виконана на високому науковому рівні, результати яких можуть бути використані в діалектологічних працях наступних поколінь. Автор цієї статті має надію, що в майбутньому колеги та учні Шандора Моканя сприятимуть появі в друці цієї цінної діалектологічної розвідки.

Після переселення сім'ї Мокань у Будапешт, автор деякий час активно займався дослідженням етимологій угорських слів. Це глибокі за змістом статті, вміщені в угорських мовознавчих виданнях (див., напр. Мокáну 1980: 67; 1995). Збір бібліографії праць Шандора Моканя з угорського мовознавства є завданням угорських філологів, його учнів та колег. Авторіві цієї статті відомо, що в рукописі зберігається картокета лексичного складу угорських говорів міста Тячева, а також звукозаписи, зафіксовані ним на території міста Тячева, смт. Вишкова Хустського району та села Округла Тячівського району. Це цінні матеріали з позиції діалектології, етнографії, а також історії, які, вважаємо, мають бути доступними для дослідників.

Будучи досвідченим науковцем, Шандор Мокань на схилі літ неодноразово звертався до теми етимології: пояснював, уточнював, доповнював походження українських діалектизмів *зурбодівка, кб́ца, катафійка, бодрий, венгір* (Мокань 2000), *бувалячка, бугáй ~ бугáйка, вечёрниця ~ вичирка, капáк, зб́лник* (Мокáну 2002), *корб́ль, кумѓер, ёйнье, м'ясару́ш, бб́гар, бичáк, бичкб́, бичоќ, ма́дяр* (Мокань 2001). У цей час його увага зосереджується і на встановленні етимології деяких угорських слів, які мають слов'янське походження (Мокáну 1985–1986, 2007) чи за своїм походженням мають зв'язок із слов'янськими мовами або з однією із слов'янських мов (Мокáну 2005).

ЕЛИЗАВЕТА БАРАНЬ

З нагоди 70-річчя колеги та учні мовознавця наголосили на тому, що в галузі дослідження угорсько-слов'янських контактів ім'я Шандора Моканя знаходиться поруч з іменами таких відомих дослідників, як Оскар Ашбот, Янош Меліх, Іштван Кнежа та Лайош Кіш (Tóth 2002).

Як бачимо, наукові пошуки Еміля Балецького та Шандора Моканя зосереджувалися перш за все на вивченні закарпатської української діалектології та питань українсько-угорських міжмовних контактів. Їхні дослідження вражають досконалістю аналізу й розв'язання проблем, доказовістю висновків.

ЛІТЕРАТУРА

- Балецкий 1956¹ = Балецкий Э., О языковой принадлежности и заселении села Комлошка в Венгрии. *Studia Slavica* 2 (1956), 345–363, карта: 364.
- Балецкий 1956² = Балецкий Э., Памятник украинского делового языка XVII века. – In: *Studia Slavica* 2 (1956), 373–381.
- Балецкий 1958¹ = Балецкий Э., Венгерские заимствования в лемковском говоре села Комлошка в Венгрии. -- In: *StSl* 4 (1958), 23–46.
- Балецкий 1958² = Балецкий Э., Эгерский рукописный ирмологий. -- In: *Studia Slavica* 4 (1958), 293–323.
- Балецкий Э 1980: Диалектные записки из Комлошки. -- In: *Studia Slavica* 26, 97–138.
- Балецкий Э. 1959: Перени Й., Украинская грамота Софии Батори 1674 г. -- In: *Studia Slavica* 5, 75–104.
- Балецкий Эмиль 2007: Литературное наследие. Под редакцией А. Золтана и М. Капраля. – *Baleczky Emil: Irodalmi örökség. Szerkesztette Káprály Mihály és Zoltán András. (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 20.) Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék.* – 178 с.
- Балецкий Емельянъ Д. 1936: Вербный трепеть. Ужгородъ: Типографія «Школьной помощи». – 45 с.
- Барань Єлизавета 2018: Еміль Балецький – дослідник української мови (до 100-річчя від дня народження). In. *Українська мова* 2018/4. 150–161.
- Барань 2019¹ = Барань Єлизавета Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (перший етап наукової діяльності). – In: *Katalin Balázs, Ioan Herbil (red.) Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea. Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. Facultatea de Litere Departmentul de limbi și literaturi slave. Cluj-Napoca: Casa Cărți de Știință, România. Anul VII, nr. 1/2019.* 466–474.
- Барань 2019² = Барань Єлизавета Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (другий етап наукової діяльності). In. *Studia Slavica* 64/1 (у друці).
- Барань Єлизавета 2012: Дослідження Шандора Моканя в галузі українського мовознавства. *Kocsis Mihály (ред.) Hungaro-Ruthenica VI. Szeged.* 43–53.
- Барань Єлизавета 2014: Еміль Балецький – дослідник східнослов'янських говорів Угорщини. In: *Maria Borciuch, Lubow Frolak (red.), TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych. PAN Oddział w Lublinie. Tom IX. 2014.* 16–23.
- Барань-Комари Е. 2009: Литературное наследие. Под редакцией А. Золтана и М. Капраля. – *Baleczky Emil: Irodalmi örökség. Szerkesztette Káprály Mihály és*

З ІСТОРІЇ ЛІНГВОУКРАЇНІСТИКИ В УГОРЩИНІ

- Zoltán András. (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 20.) Nyíregyháza, 2007. – In: Studia Russica 23, 318–326.
- Вернке Геца 1983: К вопросу о венгерских заимствованиях в закарпатских говорах украинского языка. In. Russica. In. memoriam Emilii Balczyku. Budapest, 27–29.
- Капраль М. 2000: Эмиль Балецкий на страницах ужгородской периодики (1939–1944). In: Studia Russica 18, 369–374.
- Капраль М. 2001: Балецкий Эмельян. In: Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород: Издательство В. Падяка.
- Капраль М. 2001: Неизвестный Эмиль Балецкий (По материалам подкарпатской периодики (1939–1943 гг.)). In. Вестник филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина 15. Budapest, 28–40.
- Капраль М. 2009: «У истоков «русскости» Эмиля Балецкого («Школьная хроника» села Чинадиево) (1920–1938 гг.)). In. Studia Russica 23, 10–20.
- Куцов К. О. 2016: Політична діяльність підкарпатських студентів-русофілів у період кризи державності Чехословаччини в 1938–1939 рр. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія» вип. 2 (35), 11–20.
- Мокань 1962¹ = Мокань А.А. Важнейшие фонетические и морфологические особенности венгерских заимствований в украинском укающем диалекте Тячевского района Закарпатской области. Финно-угорская филология: Ученые записки ЛГУ. Ленинград, 60–75.
- Мокань 1962² = Мокань А.А. Исконные слова в мараморошских украинских говорах Закарпатской области УССР и их синонимы, заимствованные из венгерского языка. Вестник Ленинградского университета: Серия истории, языка и литературы № 20, вып. 4. Ленинград, 125–135.
- Мокань 1965¹ = Мокань А.А. Из истории исследования венгерских заимствований в украинских диалектах Закарпатской области: на материале статьи А. Бонкало. Советское финно-угроведение II, № 1. Таллин, 117–120.
- Мокань 1965² = Мокань А.А. К истории украинского населения на территории современного распространения мараморошского диалекта Закарпатской области. Вестник Ленинградского университета: Серия истории, языка и литературы № 23, вып. 2. Ленинград, 168–170.
- Мокань 1969¹ = Мокань А.А. Из истории исследования венгерских заимствований в закарпатских украинских диалектах: О статье и словаре Л. Чопея. Ученые записки Ленинградского государственного университета: Серия филологических наук № 335, вып. 71. Ленинград, 49–60.
- Мокань 1969² = Мокань А.А. К вопросу о венгерских заимствованиях типа боут, тіцїг. Ученые записки Ленинградского государственного университета: Серия филологических наук № 335, вып. 71. Ленинград, 61–62.
- Мокань 1972¹ = Мокань А.А. Об одном типе венгерских заимствований в славянских языках. Вопросы советского финно-угроведения: Языкознание. Саранск, 21–22.
- Мокань 1972² = Мокань А.А. Этимология венгерского kárgázik 'пестрит, рябит в глазах'. Советское финно-угроведение VIII, № 2. Таллин, 137–138.
- Мокань А.А. 1966: Венгерские заимствования в мараморошском украинском диалекте Закарпатской области. Автореферат дис. [...] канд. филол. наук. Тарту: ТГУ, 1–21.
- Мокань А.А. 1961: Венгерские заимствования в украинском укающем диалекте Закарпатской области. В кн.: Всесоюзное совещание по вопросам финно-

ЕЛИЗАВЕТА БАРАНЬ

- угорской филологии 26–30 июня 1961 г.: Тезисы докладов. Петрозаводск: АН СССР, Институт языкознания, 121–122.
- Мокань А.А. 1970: Замечания к этимологии восточнославянского и закарпатскоукраинского каруга 'ворота'. Советское финно-угроведение VI, № 4. Таллин, 281–285.
- Мокань А.А. 1971: К этимологии закарпатско-украинского (мараморошского) хугар. Советское финно-угроведение VII, № 1. Таллин, 45–46.
- Мокань А.А. 1973: О диалектном происхождении источников венгерских заимствований в украинских диалектах Закарпатья. Советское финно-угроведение IX, № 2. Таллин, 121–126.
- Мокань А.А. 1974: Об исследовании венгерских лексических заимствований в украинских письменных памятниках Закарпатья. Советское финно-угроведение X, № 3. Таллин, 183–185.
- Мокань А.А. 1977: Лексические унгаризмы в мараморошских украинских говорах. Вопросы финно-угорской филологии, вып. 3. Ленинград, 100–124.
- Мокань Ш. 2000: О венгерских заимствованиях в украинском этимологическом словаре. В кн.: Колпакова, Н.Н. (отв. ред.), Материалы международной научно-методической конференции преподавателей и аспирантов, посвященной 75-летию кафедры финно-угорской филологии СПбГУ. 16–17 марта 2000 г. Санкт-Петербург: СПбГУ, 117–122.
- Мокань Ш. 2001: О венгерских заимствованиях в украинском этимологическом словаре. В кн.: Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць, вип. 4: Українське і слов'янське мовознавство: Міжнародна конференція на честь 80-річчя професора Йосипа Дзєндзелівського. Ужгород: УНУ, 361–364.
- Мокань Ш. 2005: Две кукушкины детки: болташ и *капура. *Dissertationes Slavicae: Sectio Linguistica XXVI. Szeged*, 77–80.
- Мокань Ш. 2007: Когда, где и у кого были заимствованы венгерские диалектные слова *mont* и *konta*? *Studia Slavica* 52/1–2, 283–288.
- Сабадош І.В. – Мигoliniць О.М. – Пискач, О.Д. (упор.) 2009: Закарпатський діалект: Бібліографічний покажчик. Ужгород: Говерла.
- Ташкович О. 2009: Від русофільства до русинофільства на прикладі творчості Емілі Балецького. In: *Studia Russica* 23, 249–255.
- Чучка П. П. 2007: Балецький Еміль Дмитрович. In: Українська мова. Енциклопедія. Вид-во «Українська енциклопедія. Ім. М. П. Бажана. Київ. (Видання третє, зі змінами і доповненнями).
- Mokány S. 1980: *Magyar szófejtések. Nyelvtudományi Értekezések* 105. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mokány S. 1985–1986: A romlik, ront, rongál és rombol szócsalád átagja(i). *Nyelvészeti dolgozatok. Szeged*, 151–154.
- Mokány S. 1995: Népetimológia mint szóalkotási/szóalakítási mód. *Hungarológia* 8. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ, 3–108.
- Mokány S. 2005: (Né)etimológiák. *Nyelvtudomány* XVII, № 1. Szeged, 131–145.
- Mokány Sándor 2002: Néhány elhomályosult motivációjú (kárpat)ukrán szó etimológiája: Az ukrán nyelv szófejtő szótára alapján. В кн.: Bibok, K. – Ferincz, I. – Kocsis, M. (ред.), *Cirill és Metód példáját követve... Tanulmányok H. Tóth Imre 70. születésnapjára. Szeged: JATEPress*, 293–300.
- Tóth, Sz. 2002, Mokány Sándor 70 éves. *Magyar Nyelvőr* 126, 380–382.